

Секція 13. Соціальна психологія, психологія соціальної роботи

Сергієнко Н.П. кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри психології діяльності в особливих умовах

Національний університет цивільного захисту України,

м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ КУРСАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ РІЗНИМИ ПРОФЕСІЯМИ

У сучасних умовах розвитку суспільства від фахівців вимагають уміння швидко вливатися у виробничий колектив, бути готовим в короткий термін адаптуватися до нових умов роботи, нових людей, нових стосунків. У таких умовах роль і значення професійного спілкування в життєдіяльності фахівця важко переоцінити. Оволодіння і ефективне застосування основ, норм, правил професійного спілкування відіграє важливу роль у формуванні конкурентоспроможності і творчого потенціалу молодого фахівця.

Концептуальні основи розробки проблеми спілкування пов'язані з працями Ананьєва Б.Г., Андрєєвої Г.М., Бахтина М.М., Бехтерева В.М., Бодальова О.О., Виготського Л.С., Леонтьєва О.О., Ломова Б.Ф., Мясищева В.М., Петровського А.В., Рубінштейна С.Л., що розглядають спілкування як важливу умову розвитку людини, його соціалізації і індивідуалізації, формування особистості [1;3].

Ряд робіт вітчизняних (Анікеєва М.П., Бетгер В.В., Васильєв Ю.В., Грехнев В.С., Емельянов Ю.М., Жукова С.Л., Зимня І.О., Ночевник М.Н., Панасюк А.Ю., Тимофєєв Ю.П.) і зарубіжних авторів (Айви А., Зимбардо Ф., Корнеліус Х., Паркінсон Дж., Рудестам К., Фейр Ш., Шостром Е.) присвячені проблемі навчання професійному спілкуванню [1;2].

Проблема професійного спілкування була і є однією з важливих тем, це один з чинників становлення фахівця як професіонала і ефективності його взаємодії з людьми. Різна спрямованість професійної діяльності вимагає від

людини особливих якостей і умінь. Це також відноситься і до професійного спілкування. Так спілкування професії типу "людина - людина", "людина - техніка", "людина - знакова система" має свої специфічні особливості властиві тільки цьому виду діяльності. Проте недостатня науково-теоретична і практична розробка проблеми вимагає її подальшого аналізу і дослідження. Це і послужило основою дослідження цієї проблеми у рамках даної роботи.

Проблема спілкування завжди була у фокусі уваги наук про людину. За останні 20-25 років вона стала найбільш популярною в різних областях психології. Причиною її розробки є прагнення зрозуміти суть спілкування як засобу, за допомогою якого, людина реалізує свої стосунки зі світом.

Спілкуванням є складним і багатогранним процесом, його вивченням займалися і займаються представники різних наук - психологи, філософи, лінгвісти, культурологи. Єдиної точки зору на поняття спілкування не існує між дослідниками. Необхідно відмітити, що існує безліч підходів і напрямів його вивчення [3].

Психологи розглядають спілкування як форму діяльності і поведінки людини, розглядають індивідуальні психотипічні особливості спілкування, а також його місце в структурі індивідуальної свідомості.

У вітчизняній психології проблема визначення і трактування поняття спілкування вивчається через призму діяльнісного підходу. Він розкриває її суть крізь зв'язок і співвідношення з фундаментальним поняттям вітчизняної психології - діяльність. Адже в реальному житті спілкування існує не абстрактно, узятє саме по собі, а тільки в єдності з діяльністю.

У психології відсутнє загальноприйняте визначення поняття спілкування. Як правило, дається описове визначення, що вказує на основні функції або сторони спілкування.

Теоретичний аналіз психологічної літератури з проблеми вивчення особливостей формування професійного спілкування дозволяє зробити висновки, що спілкування - складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, породжуваний потребами в спільній діяльності

і включає в себе обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншої людини. Його вивченням займалися і займаються представники різних наук. Психологи розглядають спілкування як форму діяльності і поведінки людини, розглядають індивідуальні психологічні особливості спілкування, а також його місце в структурі індивідуальної свідомості.

Професійне спілкування є мовною взаємодією фахівця з іншими фахівцями і клієнтами організації в ході здійснення професійної діяльності. Воно носить ціленаправлений характер, здійснюється за допомогою знакових засобів взаємодії, викликане потребами спільної діяльності і спрямоване на рішення цілей і завдань цієї діяльності [1].

Однією з основних категорій професійного спілкування є комунікативна компетентність. Це вміння встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми, яке включає систему знань і умінь (технік), що забезпечують успішне протікання комунікативних процесів у людини в різних ситуаціях спілкування.

В процесі професійного спілкування між його суб'єктами часто виникають труднощі спілкування або ж бар'єри - порушення контактів і ходу взаємодії партнерів, аж до їх розриву, коли спілкування складається несприятливо, і партнери (чи один з них) відчують емоційне неблагополуччя, напругу, що супроводжується дезадаптацією поведінки. Ці перешкоди спотворюють процес спілкування і часто призводять до нерозуміння партнерів по спілкуванню [4].

В нашому дослідженні приймали участь курсанти факультету пожежної безпеки та студенти соціально-психологічного факультету. Проведене нами емпіричне дослідження по вивченню особливостей професійного спілкування студентів та курсантів в процесі оволодіння різними професіями дозволяє зробити наступні висновки.

Для групи курсантів та студентів соціально-психологічного факультету більш притаманий високий рівень самоконтролю (56%), в групі курсантів

факультету пожежної безпеки переважає середній рівень самоконтролю в спілкуванні (60%).

Діагностика емоційних бар'єрів в міжособовому спілкуванні показала, що у наших досліджуваних більш виражений середній рівень прояву емоційних бар'єрів, а саме у групі курсантів факультету пожежної безпеки 56%. а в групі студентів і курсантів соціально психологічного факультету 64%. Отримані результати дозволяють стверджувати, що досліджуванні мають певні труднощі в процесі спілкування пов'язані з емоційними перешкодами.

Визначення алекситимії вказує на те, що в групі наших досліджуваних більш виражений неалекситимічний тип особистості і це не заважає їм добре виконувати свої обов'язки, адже вони вміють швидко мобілізувати свій емоційний стан у скрутних становищах та допомагають це зробити іншим. В групі курсантів факультету пожежної безпеки низький рівень алекситимії мають 88% досліджуваних, в групі студентів і курсантів соціально психологічного факультету – 84%.

Дослідження механізмів психологічного захисту дозволило зробити висновок, що студенти і курсанти соціально психологічного факультету під час використання механізмів психологічного захисту в більшій мірі прибігають до раціоналізації, проєкції, гіперкомпенсації і компенсації. Група курсантів факультету пожежної безпеки більш частіше використовують проєкцію, заперечення та раціоналізацію.

Проведене теоретичне та емпіричне дослідження з проблеми вивчення особливостей формування професійного спілкування дозволяє зробити висновок, що спілкування - складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, породжуваний потребами в спільній діяльності і включає в себе обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншої людини. Отримані дані можуть свідчити про те, що курсанти та студенти соціально-психологічного факультету легко входять в будь-яку роль, добре реагують на зміни в ситуації, добре відчують оточуючих

їх людей, а курсанти факультету пожежної безпеки мають певні труднощі в процесі спілкування пов'язані з емоційними перешкодами.

Література

1. Бодалев А.А. Личность и общение / А. А. Бодалев. — М.: Международная педагогическая академия, 1995. — 328 с.
2. Ильин Е. П. Психология общения и межличностных отношений / Е. П. Ильин. — СПб.: Питер, 2009. — 576 с.
3. Леонтьев А.А. Психология общения / А. А. Леонтьев. — М.: Академия. 2008. — 365с.
4. Цуканова Е. В. Психологические трудности межличностного общения / Е. В. Цуканова. — Киев: Высшая школа, 1985. — 245 с.